



Parodą atidarymo metu gausiai susirinkusiems svečiams pristato: (iš dešinės) Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė Birutė Kulnytė ir Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus direktorius dr. Arnis Radins'as

Paroda „Kuršiai – baltų vikingai“ Lietuvos nacionaliniame muziejuje

Eglė GRICIUVIENĖ

Daugiau nei prieš 10 metų Latvijoje pradėtos rengti atskirų baltų genčių proistorės parodos. Šiandieniniai archeologijos pasiekimai leidžia pažvelgti į baltų istoriją nauju žvilgsniu. 1996 m. Latvijos nacionalinis istorijos muziejus parengė pirmąją parodą „Kuršiai – pirkliai ir jūros plėšikai“. 2003 m. prie projekto prisijungė Lietuvos nacionalinis muziejus. Buvo surengta bendra Latvijos ir Lietuvos nacionalinių muziejų paroda „Žiemgaliai“ Rygoje ir Vilniuje, išleistas išsamus katalogas lietuvių bei anglų kalbomis, organizuota konferencija, pranešimai paskelbti atskiru leidiniu. 2005 m. suruošta bendra paroda „Sėla ir sėliai“, eksponuota Rygoje, taip pat išleistas dvikalbis katalogas, organizuota konferencija, išleista pranešimų medžiaga. Kuršiai, žiemgaliai ir sėliai buvo tos baltų gentys, kurios dalyvavo tiek latvių, tiek lietuvių etnogenezeje, – dalis jų palikuonių šiandien yra latviai, o kita dalis – lietuviai. Dabartinė Latvijos ir Lietuvos valstybių siena galutinai nusistovėjo XV a. kaip siena tarp Livonijos ordino ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės.

► 1996 m. kuršių parodoje Rygoje eksponuoti radiniai tik iš Latvijos teritorijos. Buvo sutarta parengti bendrą didelę parodą su išsamiu katalogu, parodant kuršių genties teritorinį ir etninį vienišumą. 2008 m. pavasarį Rygoje vyko kuršiams skirta konferencija, kurios pranešimų medžiagą ruošiamasi išleisti atskiru leidiniu. Latvijos muziejus parengė ir išleido populiarų savo genčių

Exhibition “The Curronians – Baltic Vikings“ at National Museum of Lithuania

Eglė GRICIUVIENĖ

The publication presents the Baltic archaeology exhibition “The Curronians – Baltic Vikings“ opened on 19 November 2008 Vilnius, at the New Arsenal. Exhibition - the third joint Lithuanian and Latvian archaeology exhibition from the two countries project on the Baltic pre-history as well as archaeological investigations.

The beginning of the Curronian tribe formation and its bulk was in the territory of contemporary Lithuania. The lands settled by the Curronians were washed by the Baltic Sea in the West, marked the river Minija basin in the East, the Lamats were in the South, as well as they had common with the Curronians ancestors, in the North they reached the mouth of the Venta River; while in the 10-11th centuries - nearly all the Kuršas peninsula. The exhibition emphasises the archaeological map of the Curronian lands Sea Eastern shore of the Baltic with the mounds and graveyards. The tribe's identity is disclosed via numerous sets of shrouds. The Curronians Vikings' arms arsenal demonstrates the military power and might of those days. The exhibition presents the most characteristic jewellery of the Curronian men and women, demonstrating wealth, perfect aesthetic sense. The finds from the mounds disclose the daily life style of the Curronian tribes.

istorijai skirtą leidinį latvių ir anglų kalbomis „Kuršiai senovėje“.

► 2008 m. lapkričio 19 d. Lietuvos nacionaliniame muziejuje atidaryta paroda toli gražu nekartojama prieš dešimtmetį Rygoje veikusios parodos. Šioje parodoje, be Latvijos nacionalinio istorijos ir Lietuvos nacionalinio muziejų, lietuviškąją kuršių dalį papildė eksponatai iš Kretingos, Mažosios Lietuvos istorijos, Žemaičių „Alkos“ ir Šiaulių „Aušros“ muziejų.

► Apmaudu, kad kelių radinių, papildančių lietuviškosios kuršių dalies žemėlapij, iš savo rinkinių pagailėjo Vytauto Didžiojo karo muziejaus ir Mažeikių muziejaus archeologės.

► Kuršių genties formavimosi pradžia ir pagrindas buvo kaip tik dabartinėje Lietuvos teritorijoje. Šios genties teritorija išsiskyrė apie VI a.–VII a. pradžią Baltijos pajūrio kapų su akmenų vainikais etnokultūrinėje srityje. Kuršių apgyventas žemes vakaruose skalavo Baltijos jūra, rytuose ribojo Minijos upės baseinas, pietuose – lamatiečiai, turėję bendrus protėvius su kuršiais, šiaurėje – Ventos upės žiotys, o X–XI a. apėmė beveik visą Kuršo pusiasalį. Gyvenimas arčiau ar kiek atokiau jūros lėmė kuršių gyvenimo būdą, santykius su kaimyninėmis gentimis, tikėjimą ir papročius.

► Kuršių genties teritorija dalijosi į atskiras žemes, o šios – į mažesnes teritorijas, kurių centruose buvo pilys (piliakalniai) su keliomis gyvenvietėmis – kaimais, kapinynu, alkvieta. Šias senovės gyvenviečių grupes skyrė miškingos, pelkėtos dykros. IX a. Kuršą sudarė penkios sritys ar žemės. XIII a. Vokiečių ordino šaltiniuose minimos 9 kuršių žemės: Pilsotas, Mėguva, Ceklis, Duvzarė, Pamarys (Piemare), Bandava, žemė tarp Skrundos ir Žiemgalos, Ventava, Vanema.



► VII a. viduryje kuršių žemėse ėmė kurtis skandinavų pirkliai. Porą šimtmečių jie taikiai sugyveno su vietos gyventojais, sutildami vienoje erdvėje, tačiau IX a. taikus sambūvis baigėsi. Netaikings išpuolius pradėjo skandinavų vikingai, o ir patys kuršiai nuo jų nelabai teatsiliko. XI–XII a. kuršiai vikingavo Baltijos jūroje, puldinėjo pirklių laivus, siaubė, net trumpai apsigyvendavo danų ir švedų pakrančių salose. XI a. kuršių vikingai tapo net aktyvesni už danų ir švedų vikingus Kurše, buvo išmokę jūrų mūšių taktikos, statėsi laivus, panašius į skandinavų vikingų. XI a. Adomas Bremenietis rašė, jog Kurše gyvena žiaurūs žmonės, kurie turi daug turto, geriausių žirgų ir yra stambeldžiai. X–XII a. buvo kuršių klestėjimo laikai, tačiau nuo XIII a. jų stiprybė ėmė silpti. Livonijos vokiečiai klasta užėmė dalį kuršių žemių, plėšė, žudė gyventojus. Kraštas buvo nusiaubtas. Po 1260 m. kuršiai ištaisais kaimais kėlėsi į Žemaitiją. 1422 m. Melno taikos sutartimi pietinis Kuršas atiteko Lietuvai. Dalis kuršių susiliejo su žemaičiais, dalis sulatvėjo.

LNM paroda „Kuršiai – baltų vikingai“ pradedama Baltijos jūros ir jos rytinės pakrantės – kuršių žemių archeologijos paminklų žemėlapiu. Jūros platybės, kurias įveikdavo kuršių vikingai, nukelia lankytoją į priešistorinius genties klestėjimo laikus, o piliakalnių, šventviečių, kapinynų fotovaizdais siekiama perteikti krašto savitumą. Archeologinių tyrinėjimų planai bei nuotraukos in situ leidžia geriau susiorientuoti genties istorijos interpretacijose.

► Praeities kultūrinis palikimas glūdi kapuose, mirusiųjų laidosenoje geriausiai atsispindi genties savastis – materialinė ir dvasinė kultūra, tikėjimas bei papročiai. Didžiulis genties kapinynas parodoje eksponuojamas šimto kapų kompleksais. Kapų įkapės „sulaidotos“ trijų aukštų stiklo vitrinose lyg stiklo karstuose, kurie, įgavę paslapties ir iškilmingumo, visgi leidžia pažvelgti į kiekvieną ten palaidotą mirusįjį. Atskiro kapo įkapės – atskiras individas: vyras, moteris, vaikas. Visi puošniausiai aprengti, vyrai ginkluoti, moterys išdabintos dideliais papuošalais.

► Kuršiai, kaip ir aplinkinės gentys, savo mirusiųjų nedegino, tačiau nuo VIII a. pabaigos iš prūsų žemių šiaurės link ėmė plisti kremacijos paprotys. Iki XI a. abi laidojimo tradicijos gyvavo lygiagrečiai, vėliau mirusiųjų deginimas įsivyravo ir išliko net iki XV a. Parodoje atskirai išdėstyti griautinių ir degintinių kapų komplektai. Degintinių kapų sulaužytos, susilydžiusios įkapės su buvusių apeigų atspindžiu įspūdingai papildė turtingų griautinių kapų vaizdą.

► Parodos paslaptingiausi daiktai – paslėpti ar paaukoti papuošalai bei ginklai. Paslaptimi lieka aukotojų intencijos ir neįprastų kitoms baltų gentims miniatiūrų, gausybės amuletų dėjimas į mirusiojo kapą.

► Iš būdingiausių kuršių vyrų ir moterų papuošalų parodoje išskirtos tik masyvios lankinės vyrų segės ir milžiniški puošnūs moterų smeigtukai.

► Kuršių ginklų arsenalu – kalavijais, dalgiais, kirviais, ietimis – baigiama kuršių vikingų ekspozicija.

► Parodos autoriai: architektė Gražina Pajarskaitė, archeologai Eglė Gričiuvienė, Gytis Grižas ir Zane Buža – tikisi perteikę vienos turtingiausių ir galingiausių iš baltų – kuršių genties savitumą ir viliasi palankaus lankytojų supratimo. ■

Lolitos Valužienės nuotr.